

Marcafava, nom de lloc d'evident semblança, és un poble del Pre-Pirineu gascó, 600 hab., uns 20 k. al Sud de Tolosa, a 1/3 del camí de Saint-Girons i a 1/5 del límit amb Andorra i el domini català: no es pot dir, doncs, que ens sigui un lloc gaire estranger. És també d'antigues i respectables arrels. 1139: Arnaldus B. de *Marcafaba*, -ava, personatge defensor del monestir de Lezat (al Nord del dept. Arieja), era senyor del castell de *Marquefave* (*Hist.Lgd.* v, 1029, 1030, 1257); C. 1175: Arnaud Bernard de *Marquefave* (Cart. de Lezat, *Hist.Lgd.* v 1775); 1196: «*Marquefave*, femme de Cauvet de Lafite donne à l'Abbé de Lezat un *casal* --- pour la sépulture de son fils Aton de Durban, ibid 1780); 1198: «une maison size à *Marquefave*» (nº7367, ib. 1781). I el mateix any Pagésia, filla d'*Arn. B. de Marquefave*, es fa monja de Lezat (nº366, ibid).

Fou gran la importància de l'alimentació amb faves, i per consegüent el seu conreu a Catalunya: i no sols ací en les terres pirinenques, sinó a tota la Romània. Però cal que ho entenguem en tota l'amplitud que tingué el nom en la Romània primitiva. No oblidem que FABA en llatí era el nom de tots els llegums, i en primer lloc nom dels fesols i mongetes, no sols les faves: car pertot els mots *mongeta*, *judia*, *bericot*, *alubia*, *phaselus* gr. (→ ll. *faseolus*) són d'introducció tardana; per als romans no hi havia sinó *fabae*. Més i tot, car el *lledó* duia també el nom de *faba graeca* o *faba syriaca*; i encara ara, les mongetes i tot, són *faves* a Astúries i Galícia. No cal dir que els llegums han constituït sempre la base del menjar de la gent del camp a casa nostra i països veïns.

Així es comprèn que s'hagi usat llur nom per formar malnoms del pagès i, en general, de l'home simple, que se n'enfita, i de no gaire cosa més. D'ací els antics malnoms *Pappafava*, *Beccafava*, a Itàlia tornats després cognoms italians respectables i formacions semblants a *Pappa-lardo*, *Beccafumo*, *Becamorto*, *Pappanzogna* (<AXUNGIA 'xulla'), estudiats per Flechia (*Memor. Accad. Lincei*. 1878, 614), recordem dites burlesques, no sols italianes, a la manera de *papanates*, *papafigo*, perquè també aquestes ajuden a comprendre el caràcter natural i romànic de les formacions amb *-fava* precedit d'un verb en imperatiu.

Els conreus, però en aqueixos rodals del Baix Urgell estaven exposats a una forta amenaça, per les inundacions; és més: les sobreeixides de les superfícies estanyades. En particular l'Estany d'*Ivars*: el nom d'aquest poble contigu que hem vist acompanyant el d'Utxafava en les mencions (1) (3), etc. significava en si: 'lloc aigualós, paratge de ribera' puix que ve de l'ib.-basc. IBI, d'on *Ivarr(a)* (art. supra) l'estany

d'*Ivars* que s'estenia, tant o més, pel terme de Castellnou en el qual estava inclòs el d'Utxafava. Han estat objecte de pacient dessecació no sols per fer-ne una 'vila sana' (com revela l'excés de zel d'aquells que li mudaven el nom), sinó molt més encara — per salvaguardar les collites de l'esforçat pagès.

Desbordaments devastadors de les plantes d'aquell rodal i d'altres. Prova: el NL *Chafacols* de la zona Ports-Baix Ebre (no menys sobreixent d'aigües), nom allí ja antic: «coll de *Chafacols*» a. 1258 (en una c.d.p. de la xopa Vall Mesquida, te. Godall (Font i Rius, *C.d.p.*, §274). Aquí cols, ací llegums, pertot l'obsessió del conreu local en perill, que es fica en el barrinar del pagès, influïent en la denominació del paratge que perilla.

Hort-sa-fava fou certament forma originària del nostre NL, *Orsafava* encara l'any 1259 (5) d'igual composició que tants NLL que ens acudiran en massa en *Vall-* o *Vila-* + *-sa* article arcaic. o tants altres com *Mont-sa-copa*, *Coll-s'erola*, *Coll-ses-vinyes*, *Font-sa-mellera*, *Castell-sa-pera*. Designant ací una horta o gran clos on es feien llegums — faves i els altres.

Però el pagès malhumorat per les destrosses sofertes, en forjava amb plany irònic, a manera de sobrenom un modificat *Etxafa-fava* (com el *Chafacols* de l'Ebre); que ràpidament simplificat en *Etxafava* (*fa-fa* haplògic) s'anà mesclant més i més amb el nom seriós *Hortsafava*.

Doncs aquí estava el sentit i origen del *Marcafava* gascó: és arran del poderós riu Garona (3 k. al N. de *Carbonne*), subjecte a les tremendes avingudes del poderós corrent pirinenc: Oc. ant. *marcar* (amb variant *mercari*, que significa «saisir, confisquer» d'on adquirir, 'comprar'), però també «fouler, marcher sur» (germà del fr. *marcher* que primer significà 'trepitjar' 'marcar fortament el pas' [encara 'marcher dessus' 'trepitjar-la']). Aquí bàsicament *marca-fava* voldria 'trepitja, esclafa els llegums', com el batejaren resignadament els pagesos súbdits d'aquells grans senyors.

En el nom d'Utxafava es barrejaren aviat les dues denominacions *Hortsafava* i *Etxa(fa)fava*: és aquesta (del tot o amb predomini) la que he documentat en els nº 3, 9, 10, 11, 14, 15. Però les inundacions b u r x a v e n i i torturaven el pobre pagès, més que més per tal com v e n i e n d e b u r s a d a, de manera que els rebentadors també tendien a rebregar el nom dient *Bursa* o *Burxafava*, que en una variant mesclada veiem en la forma *Orsafava* tornada acceptable fins a tot un Jaume I (5).

Però la barreja amb *Burxa-* i amb *Etxa-* afectava més o menys el bàsic *Horsafava*, des de molt antic; car baldament es mantingui la O- del nom bàsic en les firmes de les mencions (1), (2), (4), (6), (7), i en (8), (12), (13), és ja amb la x manllevada als dos concurrents postissos, i aqueix O- ha acabat cedint a